

20-Sentyabr, 2026-yil

**BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA MUSTAQIL FIKRLASHNI
RIVOJLANTIRISH**

Mamasidiqova Naimaxon

Turan International University

Abduraxmonova Shaxnoza Turdali qizi

Turan International University

SBT-22-01-guruh talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishning mazmuni va pedagogik imkoniyatlari o‘rganilgan. Tadqiqotda o‘quvchilarning o‘z nuqtayi nazarini bildirish, turli ma‘lumotlarni tahlil qilish, muammoli holatlarga yechim izlash hamda ijodiy yondashuvini rivojlantirishga xizmat qiladigan ta‘lim usullariga e‘tibor qaratilgan. Boshlang‘ich ta‘limda interfaol metodlar, ijodiy mashqlar, muammoli vaziyatlar va jamoaviy faoliyatdan foydalanishning samarali jihatlari tahlil qilingan. O‘rganishlar natijasida o‘quvchini ta‘lim jarayonining oddiy tinglovchisi emas, balki faol ishtirokchisiga aylantirish uning mustaqil va ijodiy fikrlashiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi aniqlandi. Shuningdek, o‘qituvchi tomonidan erkin fikr bildirish uchun qulay muhit yaratilishi va o‘quvchilarning yosh hamda individual xususiyatlariga mos topshiriqlar tanlanishi muhimligi asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *boshlang‘ich sinf, mustaqil tafakkur, mustaqil fikrlash, ijodiy qobiliyat, interfaol ta‘lim, muammoli vaziyat, o‘quvchi faolligi, zamonaviy pedagogik yondashuv.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются содержание и педагогические возможности формирования навыков самостоятельного мышления у учащихся начальных классов. В исследовании особое внимание уделяется образовательным методам, направленным на развитие способности учащихся выражать собственную точку зрения, анализировать различную информацию, находить решения в проблемных ситуациях и проявлять творческий подход. Проанализированы эффективные аспекты использования интерактивных методов, творческих упражнений, проблемных ситуаций и коллективной деятельности в процессе начального образования. Результаты исследования показывают, что превращение учащегося из пассивного слушателя в активного участника образовательного процесса оказывает положительное влияние на развитие его самостоятельного и творческого мышления. Также обоснована важность создания педагогом благоприятной среды для свободного выражения мнений и подбора заданий с учётом возрастных и индивидуальных особенностей учащихся.*

Ключевые слова: *начальная школа, самостоятельное мышление, самостоятельное мышление учащихся, творческие способности, интерактивное обучение, проблемная ситуация, активность учащихся, современные педагогические подходы.*

Abstract: *This article examines the content and pedagogical possibilities of developing independent thinking skills among primary school students. The study focuses on educational methods aimed at developing students' ability to express their own opinions, analyze various types of information, find solutions to problematic situations, and demonstrate a creative approach. The effective aspects of using interactive methods, creative exercises, problem-based situations, and collaborative activities in primary education are analyzed. The findings indicate that transforming students from passive listeners into active participants in the educational process has a positive impact on the development of their independent and creative thinking. The study also emphasizes the importance of creating a supportive environment that encourages students to express their opinions freely and selecting learning tasks according to their age and individual characteristics.*

Keywords: *primary education, independent thinking, independent reasoning, creative abilities, interactive learning, problem-based situation, student engagement, modern pedagogical approaches.*

Hozirgi ta'lim jarayonida o'quvchiga ma'lum hajmdagi bilimlarni yetkazishning o'zi kifoya qilmaydi. Ta'limning asosiy maqsadlaridan biri bilimni mustaqil o'zlashtira oladigan, uni amaliy faoliyatda qo'llaydigan, turli masalalarga o'z munosabatini bildiradi oladigan shaxsni tarbiyalashdan iborat. Shu nuqtayi nazardan, mustaqil fikrlash qobiliyatini bolalikning dastlabki ta'lim bosqichlaridanoq rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Boshlang'ich maktab davri bolaning bilishga bo'lgan ehtiyoji va qiziqishi faol namoyon bo'ladigan bosqich hisoblanadi. Bu davrda o'quvchi atrofida sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga savollar orqali munosabat bildiradi, ularning sabablarini aniqlashga va o'z tushunchalarini shakllantirishga harakat qiladi. Agar o'qituvchi ushbu tabiiy qiziqishni to'g'ri yo'naltirsa, bolaning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun yaxshi pedagogik sharoit yuzaga keladi.

Mustaqil fikrlashni faqat savolga to'g'ri javob berish qobiliyati sifatida tushunish to'g'ri emas. U o'quvchining olgan ma'lumotlarini qayta ko'rib chiqishi, muhim jihatlarni ajratishi, ularni taqqoslashi, sababiy bog'lanishlarni aniqlashi va shaxsiy xulosaga kelishini ham qamrab oladi. Demak, o'quvchi fikrlash jarayonida faol bo'lishi va bilimni tayyor shaklda emas, balki o'z faoliyati orqali egallashi lozim.

An'anaviy ta'limda ko'proq o'qituvchining tushuntirishi va o'quvchining uni qabul qilishi ustunlik qilgan bo'lsa, zamonaviy pedagogik qarashlarda o'quvchining mustaqil izlanishiga katta e'tibor berilmoqda. Bunday yondashuvda o'quvchi savol beradi, taxmin qiladi, o'z fikrini ilgari suradi, uni asoslashga harakat qiladi va turli variantlar orasidan xulosa chiqaradi.

Shu sababli boshlang'ich sinf darslarini o'quvchilarning mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlaydigan tarzda tashkil etish bugungi ta'limning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida metodik kompetentlikni rivojlantirish, uning mazmunini zamonaviy ta'lim talablariga moslashtirish hamda metodik tayyorgarlikning samarali vosita va mexanizmlarini aniqlashga qaratilgan

tadqiqotlar ko‘lami kengaygan. Bu borada N.M.Mansurova, S.S.Nurillayev, M.S.Uralova, X.D.Kalbaeva kabi tadqiqotchilarning ilmiy ishlari bevosita boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirish masalasiga bag‘ishlangan.

N.M.Mansurova qarashlarida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining metodik kompetentligini rivojlantirish pedagogik tayyorgarlikning maqsadli yo‘naltirilgan jarayoni sifatida qaraladi [1]. Muallifning yondashuvida metodik tayyorgarlikning nazariy va amaliy jihatlarini o‘zaro bog‘lash ustuvor ahamiyat kasb etadi. Bu esa metodik kompetentlikni talabaning metodik bilimlarni egallaganlik holatidan ularni real pedagogik vazifalarni bajarishga safarbar eta olish darajasiga o‘tishini ifodalovchi sifat sifatida tushunishga asos beradi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik usullarni aniqlash hamda ularning ta‘lim jarayonidagi o‘rmini tahlil qilishdan iborat.

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda pedagogik kuzatish, ilmiy-metodik adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilish, mavjud pedagogik tajribalarni solishtirish, umumlashtirish hamda nazariy xulosalar chiqarish usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot davomida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining mustaqil fikrlashiga ta‘sir qiluvchi bir qator pedagogik omillar o‘rganildi. Jumladan, o‘quvchiga o‘z fikrini bildirish uchun imkoniyat yaratish, muammoli savollar berish, mustaqil izlanishni talab qiladigan topshiriqlar tuzish va guruhli mashg‘ulotlarni tashkil etish masalalariga e‘tibor qaratildi.

Shuningdek, dars jarayonida “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Venn diagrammasi”, “Sinkveyn” va “BBB” kabi metodlardan foydalanishning imkoniyatlari ko‘rib chiqildi. Ushbu metodlarning tanlanishida ularning o‘quvchini faol fikrlashga, o‘z qarashlarini ifodalashga va turli fikrlarni solishtirishga undashi asosiy mezon sifatida olindi.

Bundan tashqari, rasm asosida hikoya yaratish, mantiqiy masalalarni yechish, voqealarning davomini taxmin qilish, muammoli vaziyatga bir nechta yechim taklif etish kabi ijodiy topshiriqlarning pedagogik imkoniyatlari ham tahlil qilindi.

O‘tkazilgan nazariy tahlillar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining mustaqil fikrlashi dars jarayonining qanday tashkil etilishiga bevosita bog‘liqligini ko‘rsatdi. O‘quvchiga faqat tayyor bilimni berishdan ko‘ra, uni izlanishga va xulosa chiqarishga undash samaraliroq pedagogik natija beradi.

Muammoli savollardan foydalanish o‘quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtiruvchi muhim vositalardan biri ekanligi aniqlandi. Masalan, o‘qituvchi masalaning tayyor yechimini aytib berish o‘rniga, o‘quvchidan ushbu masalani boshqa usulda hal qilish mumkin yoki mumkin emasligini so‘rashi mumkin. Bunday yondashuv bolaning mavjud bilimlarini qayta ko‘rib chiqishiga va yangi yechim izlashiga sabab bo‘ladi.

Ijodiy topshiriqlar orqali ham o‘quvchilarning mustaqil tafakkurini rivojlantirish mumkin. Masalan, ma‘lum bir rasimga qarab hikoya tuzish, tugallanmagan voqeani davom ettirish yoki berilgan muammoli vaziyat uchun bir nechta yechim ishlab chiqish o‘quvchidan tayyor javobni takrorlashni emas, balki o‘z fikrini yaratishni talab qiladi.

Guruhli ishlash jarayonida ham o‘quvchilarning fikrlash faoliyati kuchayadi. O‘quvchi o‘z fikrini tengdoshlariga tushuntirish, boshqalarning qarashlarini tinglash va turli fikrlarni o‘zaro solishtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Natijada unda muloqot qilish, fikrni asoslash va umumiy xulosaga kelish ko‘nikmalari shakllanadi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, o‘qituvchining o‘quvchiga munosabati ham muhim omil hisoblanadi. O‘z fikrining tinglanishini his qilgan bola darsda faolroq qatnashadi. Ayniqsa, noto‘g‘ri javob berilgan holatda o‘quvchini keskin tanqid qilish o‘rniga, uni xatosini tushunishga yo‘naltirish mustaqil fikrlash uchun ijobiy sharoit yaratadi.

Shuningdek, topshiriqlarning murakkabligi bolaning yoshiga mos bo‘lishi kerak. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlashda o‘yin elementlari, ko‘rgazmali vositalar, rasmlar, mantiqiy mashqlar va kundalik hayotdan olingan vaziyatlardan foydalanish ularning qiziqishini oshirishi aniqlandi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlashni shakllantirish murakkab va uzluksiz pedagogik jarayon hisoblanadi. Uning samaradorligi faqat alohida metodlardan foydalanish bilan emas, balki butun dars jarayonining qanday tashkil etilganligi bilan belgilanadi.

O‘qituvchi o‘quvchini doimo tayyor javobni kutishga o‘rgatmasligi, aksincha, unga mustaqil ravishda fikr yuritish imkonini berishi kerak. Bunda ochiq turdagi savollar katta ahamiyatga ega. “Nima uchun?”, “Sizning fikringiz qanday?”, “Boshqacha yo‘l bilan bajarish mumkinmi?” kabi savollar o‘quvchini o‘z javobini izohlashga va asoslashga undaydi.

Mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun o‘quvchiga biror topshiriqni bajarishning faqat bitta usulini ko‘rsatish hamisha ham samarali emas. Bir masalaga bir nechta yechim topishga imkon berish bolaning fikrlash doirasini kengaytiradi. Shu bilan birga, turli yechimlarni o‘zaro taqqoslash orqali o‘quvchi eng maqbul variantni tanlashni o‘rganadi.

Interfaol metodlardan foydalanishda ham maqsadga muvofiqlik tamoyiliga amal qilish kerak. Har qanday metodni shunchaki qo‘llash emas, balki uning dars mavzusi, o‘quvchilarning tayyorgarlik darajasi va yoshiga mosligini hisobga olish muhimdir.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish ularning kelgusidagi ta’lim faoliyati uchun muhim poydevor yaratadi. O‘quvchini mustaqil izlanishga undash, unga o‘z fikrini erkin ifodalash imkoniyatini berish va ijodiy faoliyatga jalb qilish orqali mustaqil tafakkur ko‘nikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirish mumkin.

Boshlang‘ich sinf darslarida muammoli savollar, ijodiy topshiriqlar, interfaol metodlar, guruhli ishlar va hayotiy vaziyatlardan foydalanish maqsadga muvofiq ekanligi aniqlandi. Ushbu usullar o‘quvchining faolligini oshirish bilan birga, uning o‘z fikrini asoslash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Shuningdek, o‘qituvchi o‘quvchilarning fikrlarini hurmat qilishi, ularning tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlashi va xatolarini to‘g‘ri yo‘naltirishi lozim. Bunday pedagogik muhit o‘quvchida o‘ziga ishonch hosil qiladi va erkin fikrlash uchun qulay sharoit yaratadi.

Demak, boshlang‘ich ta’limda mustaqil fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarning bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishiga, o‘z qarashlarini

20-Sentyabr, 2026-yil

shakllantirishiga va turli muammolarga ijodiy yondashishiga yordam beradi. Bu esa kelajakda faol, tashabbuskor va mustaqil qaror qabul qila oladigan shaxsni tarbiyalash uchun muhim asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mansurova N.M. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirish: avtoreferat. - 2026. Ziyonet manbasi
2. Байденко В.И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОСВПО нового поколения. - М. - 2006. - 72 с.
3. Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. - Toshkent. Mansurova N.M. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirish: avtoreferat. – 2026. Ziyonet manbasi
4. Люботинский А. А. Структурно-функциональная модель методической компетентности будущих учителей иностранного языка в условиях инновационной образовательной среды // Молодой ученый. – 2014. – № 8.
5. Маркова, А.К. Психология труда учителя / А.К. Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с
6. P.I. Ivanov, M.E. Zufarova Umumiy psixologiya T.: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2008- 137 bet
7. Ларионова Г. А. Компетенции в профессиональной подготовке студентов вузов: знания, действия, деятельность, самоопределение: монография. - Челябинск. - 2004. - 171 с.